

издательское агенство, 1998. – 252 с.

9. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : дис. доктора пед. Наук : 13.00.01 / Дурай-Новакова К. М. – М., 1983. – 353 с.

УДК 378.12

М.Ю. Прокоф'єва

РВНЗ “Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта)

ІННОВАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті проаналізовано інноваційну спрямованість педагогічної діяльності викладача, його готовність до її реалізації; розглянуто тенденції розвитку інноваційної діяльності.

В статье проанализировано инновационную направленность педагогической деятельности преподавателя, его готовность к ее реализации; рассмотрены тенденции развития инновационной деятельности.

The innovative orientation of the pedagogical activity of the teacher is analysed in the article, the progress of innovative activity trends are considered, the readiness of the teachers is analysed to its realization.

Постановка проблеми. В умовах міжнародної економічної інтеграції, створення єдиного світового інформаційного й комунікативного простору, глибоких змін у стратегічних напрямках розвитку держави головною метою вищої освіти стає формування фахівця нової формації, орієнтованого на творчу діяльність, здатного працювати в постійно змінних умовах. Одних професійних знань уже недостатньо. Фахівець повинен психологічно бути готовий не тільки до самостійного освоєння нових для нього галузей знань, але й уміти на цій основі цілеспрямовано породжувати новий інформаційний зміст, володіти комплексом професійно важливих компетенцій та особистісних якостей. Формування моделі фахівця нового якісного рівня та її реалізація є обов'язковою умовою для вирішення завдання переходу освіти на інноваційний шлях розвитку. Одним із ключових аспектів проблеми управління якістю підготовки фахівців з вищою освітою є інноваційна діяльність викладача ВНЗ.

Аналіз актуальних досліджень. Психологічні особливості професійної діяльності викладача вищої школи мають багатопланову історію дослідження: теорія навчання у вищій школі, праці з проблем додаткової професійної освіти, самовдосконалення викладача вищої школи (С. Архангельський, А. Бусигіна, З. Єсарева, О. Коржуєв, Н. Кузьміна, О. Морозов, Р. Олпорт, Л. Подимова, В. Попков, В. Сітаров, В. Сластенін, М. Чошанов,). Проблема професійної підготовки викладачів вищої школи в системі безперервної освіти відображена

у дослідженнях Г. Бокаревої, О. Коржуєва, Л. Макарової, Г. Матушанського, С. Мойсеєнко, В. Попкова, О. Ханафіної; особливості підготовки викладачів вищої школи через інститути магістратури та аспірантури розглядали О. Проворов, Л. Севрюгова, Н. Сенатрова. Аналізу специфіки професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи присвячені дослідження В. Абросимова, З. Єсаревої, І. Зимньої, В. Іванова, У. Імашева, Т. Рудневої, Г. Санжар, М. Таланчука. Інтерес до особистості викладача вищої школи та його професійних якостей як передумова ефективної професійної діяльності відзначається у працях І. Ісаєва, Ю. Фокіна.

Проте, незважаючи на активізацію наукових досліджень у цьому напрямі, багато питань, пов'язаних із професійно-педагогічним становленням викладача ВНЗ, залишаються відкритими, а резерви підвищення ефективності цього процесу використовуються далеко не повною мірою.

Мета статті – проаналізувати інноваційну спрямованість професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Змістова модель фахівця з інноваційним мисленням передбачає принципово нову організацію освітнього процесу. Відповідно до цього традиційна тріада “знання” – “уміння” – “навички” (репродуктивний підхід) потребує заміни на “знання – професіоналізм – творчість – заповзятливість – соціальність” (з акцентом на продуктивність, творчість і практицизм, що найповніше відповідає змістовій структурі компетентного підходу в підготовці фахівця якісно нової формації). Основою освіти повинні стати не стільки навчальні дисципліни, скільки способи мислення й діяльності. Тому викладач уже виконує вже не роль ретранслятора нових знань, а генератора пізнавальних та педагогічних новацій, що формують у студентів настанову на здатність самостійно здобувати знання й на їх основі моделювати новий інформаційний зміст, формувати ключові компетенції та професійно-особистісні якості, психологічні механізми, пов'язані із самовдосконаленням креативних розумових схем тощо.

Реалізації цих пріоритетних напрямів сприяють педагогічні інновації. Інновації в освітній діяльності – це використання нових знань, прийомів, підходів, технологій для отримання результату у вигляді освітніх послуг, що відрізняються соціальною та ринковою вимогами. Вивчення інноваційного досвіду засвідчує, що більшість нововведень присвячені розробці технологій.

Упровадження нових технологій в освіту уможливорює доступ до великого

обсягу інформації, якісно підвищити рівень здобутих знань. Уміння здійснювати пошук та аналіз інформації, застосовувати отриману інформацію у процесі навчання та виконання професійної діяльності є обов'язковою умовою для досягнення успіхів практично в будь-якій сфері. Підготовка фахівців, що поряд з високою професійною підготовкою володіють знаннями в галузі інформаційних технологій, є основою розвитку сучасної системи освіти.

Нові технології спрямовані на практичну реалізацію психолого-педагогічних умов, оптимально адаптованих до взаємодії педагога та студентів. Дидактичні характеристики цих технологій складаються з таких особливостей навчально-виховного процесу: задачної побудови й проблемної структури навчальної інформації; варіативності в підході до навчальних можливостей студентів; диференційованого управління навчальною діяльністю; демократичних форм (діалогових і фасилітаційних) організації навчального процесу.

Упровадження сучасних технологій у навчальний процес поступово змінює функцію викладача з домінуючої на підтримуючу, примушуючи освоювати функції консультанта, тьютора. За сучасних умов викладачеві необхідно не тільки вибирати в конкретних умовах відповідні методи та методики навчання, але й створювати власні. Це можливо тоді, якщо викладач володіє необхідними здібностями, отримав відповідну підготовку, володіє засобами та способами рефлексії відносно своєї діяльності, засобами переходу від опису діяльності до її критики та нормування, а також до зіставлення розроблених ним методів з існуючими.

Інноваційна спрямованість формування професійно-педагогічної культури викладача ВНЗ передбачає його залучення до діяльності зі створення, освоєння та використання педагогічних нововведень у практиці навчання та виховання студентів, створення у ВНЗ певного інноваційного середовища. Потреба в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності викладача ВНЗ за сучасних умов розвитку культури та освіти викликана низкою обставин.

1. Соціально-економічні перетворення, що відбуваються, обумовлюють необхідність докорінного оновлення системи освіти, методології й технології організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах різного типу. Вхідження вищих навчальних закладів у ринкові відносини, виникнення нових типів навчальних закладів, у тому числі й недержавних, створюють конкуренцію не тільки серед ВНЗ, але й серед викладачів. Інноваційна спрямованість формування професійно-педагогічної культури викладача ВНЗ, що включає

створення, освоєння й використання педагогічних нововведень, є засобом оновлення освітньої політики у сфері підготовки кадрів вищої кваліфікації.

2. Посилення гуманітаризації вищої освіти, безперервна зміна обсягу й складу навчальних дисциплін, уведення нових спеціальностей і спеціалізацій вимагають оновлення організаційних форм, технологій навчання. У цій ситуації істотно посилюється роль та авторитет педагогічного знання у викладацькому середовищі.

3. Зміна відношення викладачів до самого факту освоєння та застосування педагогічних нововведень. За жорсткої регламентації змісту навчально-виховного процесу викладач був обмежений не тільки в самостійному виборі нових курсів, дисциплін, але й у використанні нових прийомів та способів педагогічної діяльності. Якщо раніше інноваційна діяльність зводилась в основному до застосування рекомендованих зверху нововведень, то зараз вона набуває виборчого дослідницького характеру. Саме тому важливим напрямом у роботі керівників кафедр та факультетів стає аналіз та оцінка педагогічних інновацій, що вводяться викладачами, створення умов для їх успішної розробки та здійснення.

Аналіз інноваційної діяльності викладача за сучасних умов дозволяє виділити деякі тенденції щодо її розвитку. Відзначимо деякі з них: зростання системності в педагогічній професійній діяльності та свідомості викладача, що передбачає цілісне сприйняття та проектування соціальної ситуації розвитку студента, рефлексію своєї функції в соціумі; розширення свободи викладача в цільовій, змістовій та процесуально-методичній сферах та усвідомлення цієї свободи; усвідомлення того, що зміни суб'єктів виховання можливі лише через самозмінення, а досягнення майстерності – через постійну незадоволеність собою, що вимагає самоактуалізації особистості.

Інноваційна діяльність викладачів ВНЗ реалізується у кількох напрямках. Насамперед відбувається оновлення викладання на концептуально-змістовому рівні. Гуманістична, особистісно орієнтована складова в освіті зумовила, наприклад, прискорене поширення розвиваючого, діяльнісного навчання.

Іншим напрямом інновацій викладачів вищої школи є технологізація навчання, що передбачає його системне проектування, зокрема: постановку цілей, досягнення яких об'єктивно й точно діагностується; застосування ефективних методик, що дозволяють досягати планованого результату з високим ступенем вірогідності, тобто завершеності навчання. Реалізації цих

вимог сприяють технології інтерактивного, проектно-творчого, модульно-рейтингового навчання.

Інноваційна спрямованість діяльності педагога включає також таку важливу складову, як упровадження результатів психолого-педагогічних досліджень у практичну педагогічну діяльність. Дослідницька робота збагачує внутрішній світ педагога, розвиває творчий потенціал, підвищує науковий рівень знань. Педагоги успішніше справляються з вирішенням педагогічних завдань, якщо вище їх наукова компетентність. За даними З. Єсаревої, тільки ті педагоги досягають вищих рівнів науково-педагогічної діяльності, в яких відбувається органічна взаємодія наукової та педагогічної творчості.

Інноваційна діяльність сучасного викладача неможлива без освоєння інформаційних технологій, які пов'язані практично з усіма аспектами оновлення вищої школи, особливо з переробкою потоку глобальної інформації, освоєнням нової логіки наукового знання, упровадженням ефективних дидактичних методик.

Об'єднуючим усі напрями інноваційної діяльності викладача ВНЗ є їх навчально-методичне забезпечення. Робота зі складання навчально-методичних матеріалів сьогодні набуває нового й великого значення. Навчально-методичне забезпечення допомагає проектувати системний процес навчання, є чинником організації, мотивації самонавчання студентів, створює необхідні нормативні підстави та умови для реалізації освітнього продукту на ринку освітніх послуг. Для цього викладачеві необхідно розробити не тільки інноваційну за змістом та формами навчання програму дисципліни, але й супроводжувати її комплексом методичних указівок, дидактичних матеріалів, підручників та навчальних посібників, нормативно-організаційних документів. По суті, сучасний науково-методичний комплекс, що забезпечує якісний освітній процес, набуває характеру серйозної науково-методичної роботи.

Проаналізуємо, наскільки сьогодні викладач вищого закладу освіти готовий забезпечити вирішення нових ключових завдань.

Безумовно, інтегральною характеристикою, що показує спрямованість викладачів на відтворення або розвиток існуючих підходів у діяльності колективу, є їх відношення до інновацій. За наслідками пілотажного дослідження, в якому взяло участь 68 викладачів Євпаторійського педагогічного факультету КГУ, більшість (68%) відноситься до інновацій позитивно, лише 9% – негативно і 23% – нейтрально. На сучасному етапі переважна частина викладачів уже розуміє, що передача знань (інформування) студентів – уже

недостатня функція освіти, важливе інше, чи може студент реалізувати отримувани ним самим із різних джерел знання. У разі вибору між інформуванням та керівництвом пізнання викладачі (44%) віддають перевагу другому, який точніше позначає самостійність студента щодо отримання знань.

Викладачі нашого факультету найбільш ознайомлені із тестовим контролем результатів навчання (67%), модульним навчанням (41%), навчанням з використанням мультимедійних технологій (40%) та дистанційним навчанням (37%). Найменш вивченими є такі інновації, як кредитно-залікова система (15%), компетентністний підхід (13%), контекстне навчання (7%).

Важливими показниками відношення до інновацій є дані про те, як оцінюють викладачі ступінь відображення інновацій на факультеті та в діяльності окремого викладача. Найбільш відображена в діяльності факультету тестова система контролю знань та модульне навчання, трохи, але все-таки помітними є використання мультимедійних технологій, проблемне навчання й кредитно-залікова система. Проте в діяльності окремих викладачів присутня тільки тестова система контролю знань. Відсоток системного використання Інтернет-технологій в освітній діяльності становить 25%.

Другим напрямом аналізу була оцінка ступеня готовності до освоєння нововведень викладачами факультету. Аналіз окремих якостей та здібностей засвідчив, що найбільша кількість викладачів вважає, що інноваційна діяльність вимагає вмінь організувати самостійний пошук проблем та шляхів їх розв'язання (76%), високої загальної культури й професійної мобільності (73%), уміння узагальнювати та аналізувати власний досвід (67%), уміння діагностувати успішність власної професійної діяльності та вносити до неї корективи (67%), умінь перебудовувати навчальний матеріал відповідно до нових умов діяльності (66%). Труднощі щодо впровадження інновацій, які виділили викладачі, подано відсутність організованої системи сучасного та повного інформування про інновації у вищій професійній освіті (56,9%), велике навчальне навантаження (45%), недолік мотивації до реалізації інноваційної діяльності (34%), недолік умінь та навичок для реалізації інноваційної діяльності (25%). Причини, з яких викладачі беруть участь в інноваційних процесах, поділяються на три групи: "прагнення йти в ногу з часом" (79%), потреба у професійному самовдосконаленні та незадоволеність колишніми способами викладацької діяльності (60%), "боязнь опинитися не біля справ у ВНЗ" (33%).

Викладачами було виокремлено труднощі щодо впровадження інноваційних технологій у навчальний процес.

На сьогодні діючий стандарт у вигляді переліку дисциплін нормативної і вибіркової частин навчального плану вищих навчальних закладів не дає можливості інститутам активно впроваджувати нові інформаційні технології і дисципліни в навчальний процес. Цей перелік занадто перевантажений дисциплінами, які не влаштовують навчальні заклади. Існує дублювання вивчення дисциплін у середній школі і вищому навчальному закладі у блоках гуманітарних і соціально-економічних дисциплін, що також зменшує обсяг годин, які може самостійно вибирати інститут.

Навчальні заклади мають суттєві фінансові обмеження щодо впровадження інформаційних технологій. У державному ВНЗ немає стимулу до впровадження нових технологій. Більша частина нововведень – просто ініціатива викладача, що не підтримується фінансово.

Часто викладачі не мають достатньо часу та підготовки, щоб використовувати нові інформаційні комп'ютерні технології, які розвиваються та змінюються дуже швидко. Досить поширеною є ситуація, коли слухачі орієнтуються у питаннях використання інформаційних технологій, зокрема джерел інформації, краще, ніж викладачі. Викладачам часто не вистачає кваліфікації на межі різних спеціальностей. Потрібні семінари за “змішаною” тематикою. Навчальним закладам не вистачає ні навчальних ігор, ні навчальних посібників – як друкованих, так й електронних. Потрібні демо-версії навчальних програм. У цілому відношення викладачів ВНЗ до педагогічних інновацій свідчить про їх готовність здійснювати інноваційну діяльність, що припускає творчу самореалізацію особистості.

Висновки. Отже, серйозним кроком до системного оновлення вищої освіти повинно стати посилення уваги до особистісного зростання викладачів ВНЗ. Реформа вищої освіти в Україні неможлива без упровадження інноваційних освітніх технологій, заснованих на принципово нових формах взаємодії теорії та практики, й безпосередньо залежить від готовності навчальних закладів та викладачів до інноваційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балтян В. Подготовка кадров – условие инновационного развития национальной технологической базы / В. Балтян // Высш. образование в России. – 2007. – № 12. – С.19 – 24.
2. Гуров В. Н. Инновационная деятельность преподавателя высшей школы в контексте приоритетного национального проекта “Образование” / В. Н. Гуров // Инновации в

образовании. – 2008. – № 6. – С. 84 – 93.

3. Княженко Л. П. Инновационный стиль преподавателя. Условие его формирования / Л. П. Княженко // Высш. образование сегодня. – 2007. – № 5. – С. 68 – 71.

4. Ларионова Т. А. Личность педагога и его роль в организации инновационных процессов в системе образования / Т. А. Ларионова // Прикладная психология и психоанализ. – 2006. – № 4. – С. 85 – 91.

5. Майер В. Инновационные подходы к управлению научно-педагогическими кадрами / В. Майер // AlmaMater (Вестн. высш. школы). – 2006. – № 8. – С. 15 – 17.

6. Формирование инновационного ресурса педагогических кадров системы образования через развитие системы повышения квалификации : сб. рекомендаций. – М. : Университетская книга, 2007. – 288 с.

УДК 371.134:376.1–056.34

Л.О. Прядко

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ЦЕНТРІ

У статті висвітлено особливості проведення педагогічної практики в соціально-реабілітаційному центрі на кожному етапі її проходження; розкрито завдання практики, особливості її організації та діяльності студентів на кожному етапі; велику увагу приділено розкриттю методичної допомоги під час підготовки до проведення занять та організації спілкування з розумово відсталими дітьми.

В статті освіщені особливості проведення педагогічної практики в соціально-реабілітаційному центрі на кожному етапі її проходження; раскрыты задания практики, особенности ее организации и деятельности студентов на каждом этапе; особое внимание уделено методической помощи при подготовке к проведению занятий и организации общения с умственно отсталыми детьми.

The peculiarities of conducting pedagogical practice in social-rehabilitation centre are illuminated in the article. Tasks of the practice, peculiarities of its organization and students' activities on each stage are discovered. A great attention is paid to lightening of assistance' methods under preparation to holding studies and organization of communication with people with mental disease.

Постановка проблеми. Період навчання у вищому навчальному закладі (ВНЗ) є одним із найбільш відповідальних у становленні особистості фахівця. Це час, коли формуються основні ціннісні установки, життєва позиція, ставлення до навколишньої дійсності в цілому і до своєї професії зокрема. Результатами діяльності ВНЗ має стати підготовка потенційно успішного фахівця відповідно до соціального запиту і нових вимог суспільства. Одним із засобів формування основ професійної успішності є всі види практик, які передбачені державним освітнім стандартом вищої професійної освіти.

Розвиток фахової компетентності передбачає здатність не лише віртуально або в навчальних ситуаціях відтворювати соціальний досвід, але й